

**INVENTARISEREND VELDONDERZOEK -
VERKENNENDE FASE ARCHEOLOGIE NATTE
AS, OLDEMATEN, GEM. STAPHORST**

CSO MILIEU, RUIMTE, WATER

30 maart 2012

076368080:0.1 - Vrijgegeven

B02042.000222.0100

Inhoud

1	Inleiding.....	2
1.1	Aanleiding en doel onderzoek.....	2
1.2	Onderzoekslocaties.....	2
1.3	Administratieve gegevens.....	4
1.4	Huidige situatie, toekomstig gebruik en bodemverstorende activiteiten.....	4
1.5	Archeologische verwachtingen.....	4
2	Veldwerk.....	6
2.1	Plan van Aanpak (PvA).....	6
2.2	Resultaten veldwerk.....	6
2.3	Conclusie en aanbevelingen.....	7
Bijlage 1	Boorstaten.....	8
Bijlage 2	Boorgridkaart.....	9
	Colofon.....	10

1 Inleiding

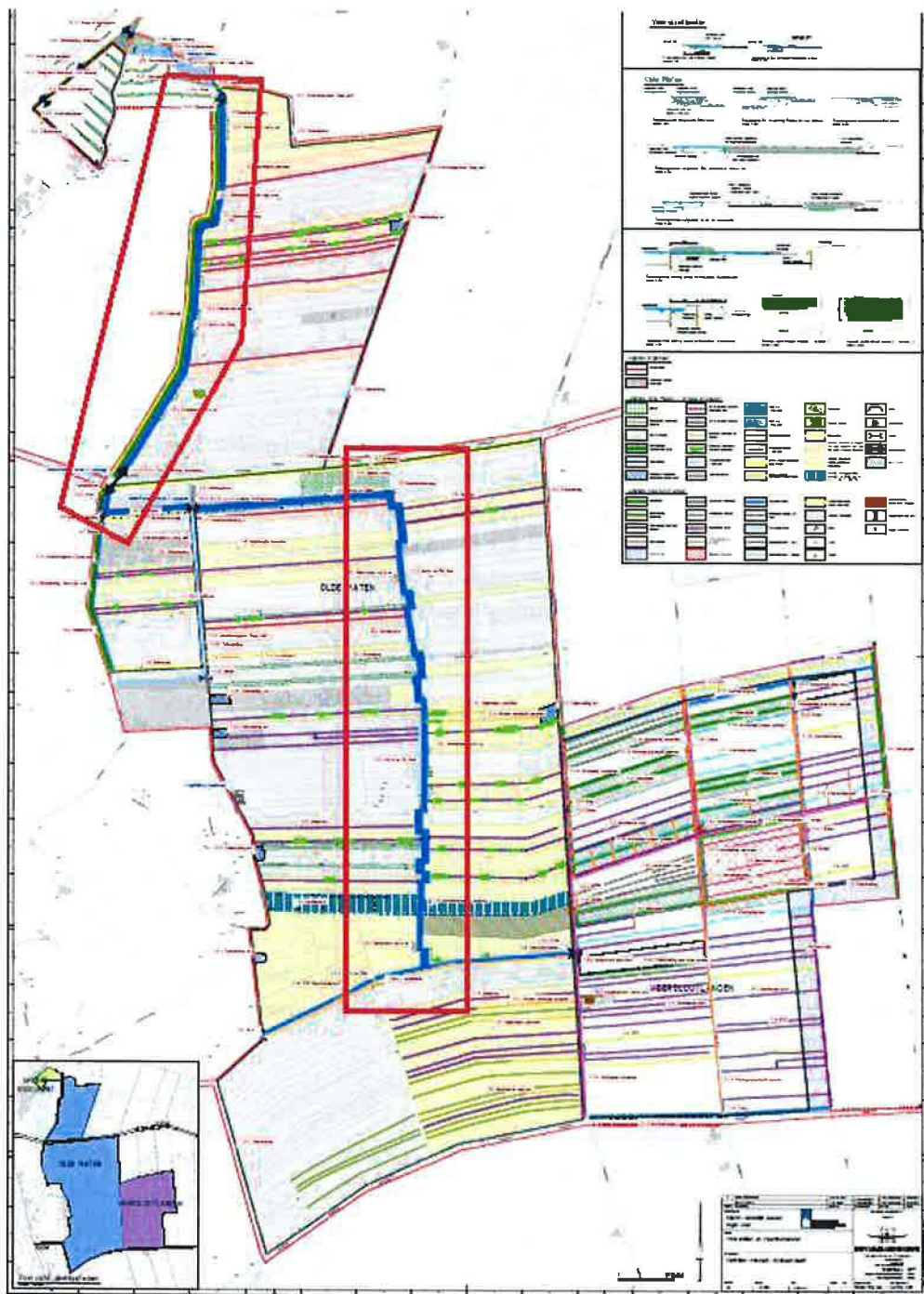
1.1 AANLEIDING EN DOEL ONDERZOEK

De Dienst Landelijk Gebied wil, in opdracht van de provincie Overijssel, het gebied 'Oldematen en Veerslootlanden' herinrichten. Hiertoe is een m.e.r.-procedure doorlopen. De MER-Commissie heeft aangegeven dat het MER op een aantal onderdelen als onvolledig wordt beschouwd. Eén van deze onderdelen vormt het aspect Archeologie. Voor de m.e.r.-rapportage zijn drie kaarten gebruikt die elkaar deels tegenspreken en van verschillende uitgangspunten uitgaan.

Het archeologisch veldonderzoek dient een aanvulling te geven op bovenvermelde bronnen. Daarnaast dienen een aantal punten in de gebruikte bronnen toegelicht en geïntegreerd te worden. Het veldonderzoek (inventariserend veldonderzoek – verkennende fase) dient het (geïntegreerde) verwachtingsmodel van de bovengenoemde bronnen te toetsen en aan te vullen.

1.2 ONDERZOEKSLOCATIES

De onderzoekslocaties betreffen de zones waar de 'Natte As' is voorzien. Deze locaties betreffen de roodomkaderde blauwe lijnen op onderstaande afbeelding (afbeelding 1.1). Op de gemeentelijke verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Staphorst zijn deze zones aangemerkt als zones met een hoge verwachting. Het betreft mogelijke ontginningssassen, van waaruit in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd het omliggende veengebied is ontgonnen. Het gemeentelijk beleid schrijft voor dat 'archeologisch onderzoek' dient te worden verricht indien hier bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden met een omvang > 100 m² en dieper dan 50 cm –mv.

Afbeelding 1-1. De te onderzoeken plangebieden betreffen de met blauw aangegeven, roodomkaderde Natte As.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Objectgegevens onderzoek	
Landelijk registratienummer (CIS-code)	51002, 51167
Gereedmelding (onderzoeksnummer)	41227, 41230
Opdrachtgever contactpersoon opdrachtgever	CSO Milieu, Ruimte, Water mevr. M. Pfaff-Wagenaar
Plaats	Staphorst
Gemeente/provincie	Staphorst/Overijssel
Toponiem	Olde Maten
Kaartblad	21E
lengte	circa 1900 m (Stadswijk, noordelijke natte as) circa 2200 m (Oude Maatsloot, zuidelijke natte as)
Coördinaten	noordelijke natte as (Stadswijk): noord: 202655/518530 zuid: 203015/516620 zuidelijke natte as (Oude Maatsloot): noord: 204325/516830 zuid: 204495/514600
Archeoregio	9, Friese veengebied
Huidig gebruik	natuurgebied
Uitvoerder contactpersoon uitvoerder	ARCADIS Nederland BV E.W. Brouwer
Bevoegd gezag	gemeente Staphorst
Uitvoeringsperiode onderzoek	maart 2012
Beheerder en plaats documentatie	ARCADIS Nederland BV, locatie Assen. Na deponering: provinciaal depot te Deventer

Tabel 1-1. Administratieve gegevens

1.4 HUIDIGE SITUATIE, TOEKOMSTIG GEBRUIK EN BODEMVERSTORENDE ACTIVITEITEN

Zowel de oevers van de Stadswijk als de Oude Maatsloot Natte As zijn momenteel in gebruik als natuurgebied of grasland. De aanleg van de Natte As is onderdeel van een project waarbij grote delen van het gebied Olde Maten wordt heringericht als natuurgebied. Voor de Natte As zijn hier diverse ontgravingen langs de bestaande watergangen voorzien. Afbeelding 1-1 toont de locaties waar ontgraven zal worden. De ontgravingen zullen niet dieper dan 2 m -mv reiken.

1.5 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGEN

Voor het m.e.r. zijn drie verschillende bronnen gebruikt. Hieronder volgt een opsomming van de archeologische verwachtingen voor het plangebied:

- de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Staphorst;
 - o Op deze kaart worden ontginningsbases uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd vermoed op locaties waar de 'Natte As' is gepland. Deze locaties zijn aangeduid als zones met een hoge verwachting, waaraan een onderzoeksplicht is gekoppeld indien bodemverstorende werkzaamheden bepaalde grenzen overschrijden.

- Daarnaast is het gebied aangemerkt als terrein met middelhoge archeologische verwachting voor de prehistorie. Deze verwachting is gebaseerd op de aanwezigheid van Pleistoceen zand onder het veenpakket. Het reliëf van dit zandpakket is onbekend, maar op eventueel aanwezige zandopduikingen kunnen resten uit de prehistorie worden verwacht. Ook voor gebieden met een middelhoge verwachting geldt een onderzoeksplicht.
- In de achtergrondrapportage van de gemeentelijke archeologische waardekaart van Zwartewaterland (onderdeel van de gemeentelijke beleidsadvieskaart van de gemeente Zwolle) is het aangrenzende gebied aangemerkt als '50% archeologisch waardevol'. De vondstkans wordt gezien als 1:2. Het gemeentelijk beleid schrijft hier voor dat een opgraving noodzakelijk is. De verwachting van 50% is te vertalen naar de middelhoge archeologische verwachting van de gemeentelijke kaart van Staphorst. Op de kaart van Zwartewaterland worden geen ontginningsassen aangegeven.
- Op de archeologische potentiekaart voor Oldematen (Brouwer, 2008) heeft het plangebied een lage archeologische verwachting. Deze verwachting is toegespitst op de hier geplande werkzaamheden: de aanleg van nieuwe watergangen, het verdiepen van een aantal sloten en het afplaggen van de bovengrond op een aantal locaties. De archeologische verwachting is gebaseerd op de volgende overwegingen:
 - In de periode vóór de veenvorming, de periode van de jagers/verzamelaars (laat-paleolithicum - mesolithicum - vroeg-neolithicum) was het gebied weliswaar toegankelijk voor jagers/verzamelaars, maar het gehele gebied was waarschijnlijk geen aantrekkelijke locatie was voor een kampement. De nabijgelegen (hogere) opduikingen langs het huidige Zwartewater waren aantrekkelijkere (drogere) locaties hiervoor.
 - In de periode van veenvorming (midden-neolithicum tot en met vroege middeleeuwen) was het gebied ontoegankelijk en te drassig voor menselijke bewoning. De keuze voor eventuele nederzettingenlocaties gedurende deze periode zal op de nabijgelegen hoger gelegen gronden in het westen en oosten zijn gevallen.
 - Gedurende de veenontginningen (vanaf de late middeleeuwen) is sprake van menselijke activiteiten in gebied. Deze activiteiten komen primair tot uiting in de aanleg van ontginningsloten en de aanleg van kruimige percelen. Het gebied bleef echter zeer drassig en bleef daarmee ongeschikt voor bewoning. Nederzettingen uit deze periode werden ook op de hogere delen in het landschap aangebracht, waarbij in drassige gebieden ook sprake kon zijn van kunstmatige ophogingen (veenterpen). Er zijn op het geraadpleegde AHN geen concrete aanwijzingen voor veenterpen in het plangebied: de verhogingen langs de Rechterensweg zijn waarschijnlijk van recente oorsprong. Ontginningsbases in het plangebied worden daarnaast niet verwacht omdat op historische kaarten en het AHN geen dijken zijn terug te vinden waarop deze konden worden aangelegd.

2 Veldwerk

2.1 PLAN VAN AANPAK (PVA)

Het plan van aanpak is gebaseerd op de richtlijnen en archeologische verwachtingen zoals geformuleerd in het gemeentelijk beleid van de gemeente Staphorst. Dit houdt in dat er een hoge verwachting geldt voor de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Daarnaast geldt een middelhoge verwachting voor de prehistorie. Het gemeentelijk beleid prevaleert boven het eerder uitgevoerde bureauonderzoek en de archeologische verwachting van het aangrenzende gebied van de gemeente Zwartewaterland. Dit betekent dat de focus van het veldwerk ligt op het opsporen van de Laatmiddeleeuwse en Nieuwtijdse ontginningsassen.

Iedere 50 m is één boring gezet op de locaties waar daadwerkelijk grond vergraven gaat worden (conform het definitieve ontwerp (3323-105 Maatregelen Olde Maten, zie afbeelding 1-1 en bijlage 1). De boringen zijn geplaatst met een guts met een diameter van 3 cm en tot een diepte van maximaal 2 m -mv. gezet. In afwijking op het PvA zijn een aantal boringen tot 3 m -mv. doorgezet, met als doel de diepteligging en eventuele tekenen van bodemvorming van de onderliggende zandlaag globaal in beeld te brengen. De vraagstelling richt zich primair op het vaststellen van de aan- of afwezigheid van bodemlagen, die als bewoningslagen uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd geïnterpreteerd kunnen worden. Deze bewoningslagen zijn te herkennen aan een dunne klei of leemlaag, vooral in de top van het veen. Omdat de diverse boorlocaties over land vrijwel onbereikbaar zijn, is gebruik gemaakt van een bootje, dat geleend kon worden van Waterschap Groot Salland. Zelfs met een boot bleken delen van het plangebied zeer moeilijk toegankelijk, omdat delen van de watergang (Oude Maatsloot) zeer ondiep en of deels dichtgegroeid bleken te zijn. Dit en de vele boksloten dwars op de Oude Maatsloot maakt dat de onderlinge afstand van de individuele boringen ietwat onregelmatig is (bijlage 2, boorgridkaart). Het plan van aanpak is goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente Staphorst)

2.2 RESULTATEN VELDWERK

Het veldwerk is uitgevoerd op 16, 19 en 29 maart 2012. De boorstaten zijn opgenomen in bijlage 1. De boorgridkaart is afgebeeld in bijlage 2.

Er zijn geen archeologische indicatoren of archeologisch relevante lagen (klei- of leemlagen die duiden op bewoning uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd) aangetroffen. Binnen een diepte van 2 m -mv. is geen zand aangetroffen. Het boorprofiel is uniform: een stratigrafisch intacte, dikke veenlaag, vaak met inschakeling van klei. In veel boringen, met name langs de Stadswijk, is een kleilaag van circa 30 cm aangetroffen in de top van het boorprofiel. Deze heeft niets met ontginningslagen te maken. Het betreft een dun kleidek dat veel later, waarschijnlijk in de loop van de afgelopen eeuw, is opgebracht om het betreffende grasperceel beter begaanbaar te maken. In de laatste boringen (het meest noordelijke deel van de stadswijk) is aan de top een zandig pakket aangetroffen van ongeveer 80 cm dik. Ook dit betreft recente grondverbeteringen.

In veel boringen zijn op een diepte vanaf ongeveer 150 cm -mv houtresten aangetroffen. Dit betreft een zogenaamde 'stobbenlaag', het restant van bomen die hier groeiden voordat het veen zich hier op grote schaal ontwikkelde. De aanwezigheid van een stobbenlaag is een indicatie dat het Pleistocene zand, waarop deze bomen ooit groeiden, nabij is. Een aantal boringen zijn daarom wat dieper doorgezet. Pleistoceen zand is waargenomen op een diepte van minimaal 240 cm -mv. Langs de Stadswijk is Pleistoceen zand nergens aangetroffen op een diepte van minder dan 300 cm -mv. Er heeft geen bodemvorming plaatsgevonden, hetgeen erop duidt dat het gebied ook aan het begin van het Holoceen zeer nat was.

2.3 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Er zijn geen archeologische indicatoren of archeologisch relevante lagen aangetroffen. Er bestaat daarom geen aanleiding ontginningsassen te vermoeden op de locaties van de geplaatste boringen. Het Pleistocene zand ligt nergens ondieper dan 200 cm -mv., zodat eventueel aanwezige resten uit de prehistorie niet worden bedreigd door de geplande ingrepen. Er is dan ook geen aanleiding nader onderzoek te verrichten. Voor wat betreft het aspect archeologie kan het plangebied daarom worden vrijgegeven van archeologische vervolgonderzoek.

De implementatie van dit advies is afhankelijk van het oordeel van het bevoegd gezag, de gemeente Staphorst. Mochten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden onverhoopt archeologische werkzaamheden worden aangetroffen, dan dient onmiddellijk contact te worden opgenomen met het bevoegd gezag, de gemeente Staphorst (de heer E. Saathof, 0522 46 74 72 of 2522 46 75 00, E.Saathof@staphorst.nl.)